

משולחן שלמה

עיונים ופנינים בפרשה משיעוריו של

הגאון הינוקא
רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

פרשת בא 167 גליון

בין צדק למאדים

כֹּה אָמַר ה' פְּחַצַּת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא פְתוֹךְ מִצְרַיִם (יא, ד). אמר רבי זירא במסכת ברכות (בדף ד ע"א), שעל אף שאמר הקב"ה למשה 'בחצות הלילה' אני יוצא בתוך מצרים, וכפי שהעידה תורה (יב, כט) "ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור", וגם ידע משה זמנה במדויק, בכל זאת אמר לפרעה ומצרים 'כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא', שמא יטעו אצטגניני פרעה בחישוב זמן חצות הלילה, ויאמרו שמשה בדאי הוא.

וביאר רבינו בחיי (יא, ד), שעל אף שבכל המכות ראו ונוכחו חרטומי מצרים שלא נפל דבר מכל אשר אמר משה, וכבר במכת כינים הודו בכל כרחם בכוחו של הבורא ב"ה ואמרו "אצבע אלהים היא", בכל זאת חשש משה לומר להם 'בחצות' כדבר ה', כי מכת בכורות היה בליל חמישי בשבוע כמובא במסכת שבת (בדף פז ע"ב), ולפי סדר תהלוכות הכוכבים שולט המזל 'מאדים' בתחילת שעה שביעית של ליל חמישי, שהוא עת חצות הלילה, והוא כוכב הממונה על שפיכות דמים, ובשעה שישית שולט המזל 'צדק' שהוא כוכב הממונה על החיים, ולכן אמר להם משה 'בחצות' ולא 'בחצות', בכדי שלא ליתן להם פתחון פה לומר שנעשה הדבר מפני טבע מערכת הכוכבים מצד שליטת 'מאדים', אלא יסברו שהיתה המכה בסוף שעה שישית בזמן שליטת 'צדק', שהוא למעלה מהטבע.

יוצרו חלקו

וזהו שדרשו במכילתא (בא מס' דפסחא יג) ובבראשית רבה (מג, ג) מה שנאמר 'ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור', שחציו של לילה הוא עת שאי אפשר לבשר ודם לעמוד עליו, אבל כאן יוצרו חלקו. ובמכילתא דרשב"י (שמות יב, כט) ובפסיקתא (פסקא יז) מובא עוד, שאמר משה לפרעה ששקול הדבר ואינו נכנס אפילו כחוט השערה לפני או אחרי זמן חצות הלילה, שבדיוק בעת שהגיע זמנה של מלכות ליפול, היא נופלת, ואין הדבר תלוי אלא בקב"ה בעצמו, שהוא היודע עיתותיו וזמניו ורגעיו.

אני יוצא בתוך מצרים

וזהו שדרשו במכילתא (בא מס' דפסחא יג) מה שכתוב 'וה' הכה כל בכור', שהיכה אותם ה' ב"ה בעצמו כביכול, לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, וכמו שכתוב (יב, יב) "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים". כי רגע החצות הוא עת הנתון תחת שליטת הבורא ב"ה בעצמו, שאין זמן זה תלוי בשום גורם ממערכות הטבע, ולכן עת זו מזומנת תמיד לתשועת ישראל, כמובא בתנחומא (לך לך ט) ובפסיקתא שם (פסקא יז) ובבראשית רבה שם (מג, ג) שכשם שהכה אברהם את המלכים בחצות הלילה כמו שנאמר "ויחלק עליהם לילה", כן הבטיח לו הקב"ה שיהרוג לשונאי בניו בחצות הלילה ביציאת מצרים.

חצות לילה אקום

כי דווקא בעת הלילה הוא עת המזומן להכניע לסטרא אחרא, כמובא בזוהר בא (בדף לח ע"א) שמידת הלילה היא שהתירה את כל כשפי מצרים ועשתה בהם נקמות, עד שבא היום ויצאו בכח זה ביד רמה ובפרסום. וכן הוא לדורות, כמבואר בפרי עץ חיים (שער חג המצות פ"ה) שדומה הדבר לימי הגלות המשולים ללילה, ודווקא אז הוא העת והזמן להפך הגבורות שיעשו שפטים וכלייה

במלכות הסטרא אחרא, עד שיתגלו הרחמים בעת בוא יום הגאולה.

וזהו מעלת קימת חצות לילה להשתתף בצער השכינה האבלה על בניה מבלי מנחם, ולעסוק בחדוותא דאורייתא עד אור הבוקר, שכל הזוכה לזה הוא משובשיני דמטרוניתא לנחמה ולעודדה בצער הגלות, ונותן בזה כח למידת המלכות לְכָלוֹת לְכָלוֹת כלל הרשעה, עד שיבוא ויפציע אור היום ויעלו לציון מושיעים לשפוט את הר עשיו, ויראו כולם במעלתם ותפארתם של העומדים בבית ה' בלילות, שבהם ועל ידם אָזְרָה השכינה כח בגלותה לשפוט הרשעה ולהביא הגאולה.

ולילה כיום יאיר

ועל זה אמר דוד (תהלים קלט, יב) "גם חשך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר כחשיכה פְּאֹרְהָ", שבכח העת רצון המתעורר בחצות הלילה אפשר להפוך את חשכת הגלות לאור הגאולה. וכענין שמוכא שם בזוהר בא (בדף לח ע"א) שבלייל יציאת מצרים האיר הלילה כיום בהיר של תקופת תמוז, וראו כולם את משפטו של הקב"ה במצרים. וביאר האור החיים (בשמות יג, ח) שלכך נצטוונו "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", על אף שלא היה הדבר ביום אלא בלילה, כי לילה זה נקרא 'יום', כי נתקיים בו 'ולילה כיום יאיר'.

ועיקר הדבר הוא שנלמד מכך להאיר את חשכת הגלות ולהופכה ליום, כמו שכתב המהר"ל (בנצח ישראל בהקדמה) שכל גאולת מצרים היתה כהכנה לגאולה העתידה, וכמו שאמר רבי שם במכילתא (בא מס' דפסחא יד) שאם היו זוכים ישראל והיו שבים בתשובה כראוי היה הקב"ה גואלם לדורות. כי בגאולת המצרים עדיין לא נהפך הלילה ליום בשלימות, כמו שביאר הדברי יואל (מועדים ח"ט, עמ' ה) שבמצרים נתקיים בהם מעט מהנאמר על גאולה העתידה (בישעיה ל, כו) "והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים", שהאירה להם הלבנה כאור החמה ונעשה להם הלילה ליום, אבל לעתיד לבוא תבטל חשכת הלילה מכל וכל ויאיר אור היום בלבד לכל העולם כולו. והיה משה מצפה שמא יזכו כבר אז במצרים למעלה זו, ולכן אמר 'כחצות הלילה' אני יוצא בתוך מצרים, כי שמא לא תהיה עת זו אלא חצות יום, כי תבטל חשכת הלילה כליל.

ויקם בחצי הלילה

ולזה צריכים אנו לפייס לקב"ה מתוך שנשתתף בצער השכינה בעת חצות הלילה, עד שיבוא עת לחננה ויקום הוא בעצמו לגאול אותנו מחשכת הגלות ויהפך הלילה ליום. וכמו שכתב רבינו עובדיה מברטנורא בפירושו למגילת רות (ב, ב) "שעל אף שיצאו ישראל ממצרים, עם כל זה היה זה בחצי הלילה", שעדיין לא יצאנו מהגלות שנמשלה ללילה, וכאשר בא שמשון רצה לסיים המלאכה כשנלחם בפלישתים שבעזה, שעסק בזה בעת חצות הלילה כמו שכתוב (שופטים טו, ג) "ויקם בחצי הלילה ויאחזו בדלתות העיר", כי רצה לבטל חשכת הלילה כליל, אמנם עדיין לא נגמר הדבר על ידו, וכן חזקיה רצה לגמור המלאכה בעת שבא מלאך ה' לעזור בלילה והכה לכל מחנה סנחריב, אמנם אמר הכתוב (מלכים ב' יט, לה) "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור", לרמוז שעדיין לא נתבטלה על ידו חשכת ליל הגלות כליל, כי אין תלוי הדבר אלא כאשר נקווה לתשועת ה' ב"ה לבדו, שיבוא הוא בעצמו

ואלה יעמדו על הברכה

העלון מוקדש לרפואת ישועת והצלחת: פבל נסים בן מרינה, שניאור זלמן בן בת שבע, יאיר בן טניה, אוריאל בן לאה, נתנאל הקון בן סיגל, אוריאל יצחק יעקב בן שושנה רוזט, קרניאלה בת תמר אידל, אסף בן ציונה, טלי בת ציונה. להקדשות יקיריכם ניתן לפנות בטל' 076.5995991

לעילוי נשמת
איסוג בן מריה וניסים,
ליאל בן משה הי"ד,
ראו דור דרור בן רונית

ויהפוך הלילה ליום, וכמו שאמר יעקב (בראשית מט, יח) "לישועתך קיויתי ה'".

למעלה מהזמן והטבע

כי מפני שְׁעַת חצות הלילה אינו נתונה לשליטת הכוכבים והמזלות, והוא רגע שרק הבורא ב"ה יכול לעמוד עליו כאמור, לכך הוא עת המסוגל לתשובה, שבה תלויה הגאולה כמובא במסכת סנהדרין (בדף צו ע"ב), וכמו שכתבו הרמב"ם (תשובה ז, ה) והרמב"ן (דברים ל, ב) שכבר הבטיחה תורה שעתידיים ישראל לעשות תשובה באחרית הימים ומיד הם נגאלים. כי בכדי לזכות לתשובה צריך האדם לסיוע למעלה מהטבע מהבורא ב"ה בעצמו, שמסוגל הדבר בחצי הלילה שהוא עת למעלה מהטבע, וכענין שכתב בעל הטורים (שמות יב, כט) שעושה הקב"ה נס לצדיקים בחצי הלילה, ואז הוא עת שדופק קולו של הקב"ה בעולם לעורר הנבראים לתשובה כמובא בשיר השירים רבה (ה, ב) ובפסיקתא (פסקא טו).

ומשמעות הדבר, שכאשר נייעור האדם בעת חצות הלילה ומשתתף בצער השכינה או בעסק התורה, מסייע בעדו הקב"ה לצאת מכל המצרים המעכבים בעדו מלשוב בתשובה, ומתקיים בו מה שנאמר בשיר השירים (ה, ג) "קול דודי דופק פתחי לי", כמו שדרש זאת רבי ייסא שם בשיר השירים רבה (ה, ב) ובפסיקתא (פסקא טו) שאמר הקב"ה לישראל, בְּנֵי, פְתַחוּ לִי פֶתַח

אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו.

תשובה כהרף עין

וזהו שאמר רבי לוי (שם בשהש"ר) שאילו היו עושים ישראל תשובה אפילו יום אחד, מיד הם נגאלים, ומיד בן דוד בא, שנאמר (תהלים צה, ז) "היום אם בקולו תשמעו", ואמר עוד, שאמר הקב"ה לישראל, הרפו ממעשיכם הרעים ועשו תשובה כהרף עין, "ודעו כי אנכי אֱלֹהִים" (תהלים מו, יא). ורמוז בזה, שכאשר יתגברו ישראל להשתתף בצער השכינה בעת חצות הלילה, שהוא זמן של כהרף עין וכחוט השערה כאמור, יפתח להם הקב"ה פתחי תשובה למעלה מהטבע, ויהפוך להם הלילה ליום, ויגאלם ביד רמה.

זכירת החצות

ולכך הזהירה תורה פעמים רבות שנזכור את יציאת מצרים, כמו שביאר האמרי אמת (פ' בא, תרע"ה) שהוא בכדי לזכור לדורות שעל ידי יציאת מצרים יכול הוא לצאת לגמרי מהטבע ואין הטבע עומד בפניו, כי מאז נחקק עת הרצון של חצות הלילה לדורות, וכך הולך הוא וגובר, עד נכון היום לעתיד בימי משיח צדקנו, שיהיה נגמר אז הדבר ויהיה עת רצון לגמרי, ותתבטל בכוחו וסגולתו חשכת ליל הגלות כליל.

"אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אֱלֹהִים" (ישעיה מד, ו)

משיעור יום ה' תרומה תש"ע

הוא מחודש ומושגח ומיוחד עימו יתברך. ובזה נעשה הטבע לגילוי שהוא תכלית ומהות השם 'אֱלֹהִים', כי כל עיקרו וענינו הוא בכדי שיוכלו הנבראים להכיר ולידע ממנו יתברך מבלי להתבטל באורו יתברך, וכענין שכתוב (תהלים פד, יב) "כי שמש ומגן ה' אֱלֹהִים", ששם 'אֱלֹהִים' מגן על התחתונים שיוכלו על ידו להיות ל'יש' ומציאות מבלי לשוב ולהתבטל באור אין סוף, והוא טובת וקיום הנבראים כולם.

ג

והנה כל גאולת ישראל תלויה בגילוי אֱלֹהֵתוּ יתברך בכל העולמות, שבגילוי אֱלֹהֵתוּ יתברך נעשה פדיה לשכינה הקדושה, ועולה היא להיות בגילוי ותפארת לעיני כל, וכנאמר (ישעיה מד, ו) "כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צְבָאוֹת, אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן וּמְבַלְעָדֵי אֵין אֱלֹהִים". וגילוי האֱלֹהִים והגאולה תלויה בשם אֱלֹהִים, וכמו שאמר הכתוב (שמות ג, ד) "ויאמר אֱלֹהִים אל משה אֱלֹהִים אשר אֱלֹהִים, כה תאמר אל בני ישראל אֱלֹהִים שלחני אליכם". ושם אֱלֹהִים מרמז על מידת הכתר, שהוא ראשית גילוי הבורא ב"ה להיות כנגלה אל הנבראים, ובו מתאחד אור אין סוף ללא כל דמיון ציור של אות וצדדי ימין ושמאל הרומזים לחסד וגבורה, ולכך שם אֱלֹהִים אינו שם העצם, אלא נקרא אין ואפס, משום שאין בו כל מחשבה כלל.

ומפני שבמצרים היו ישראל בתכלית ההסתרה שמצד השם אֱלֹהִים, כפי שהזכירה תורה שם זה בכתובים רבים העוסקים בשעבוד מצרים, לכך כל גילוי הבורא שהיה נגלה להם אז היה זה משם אֱלֹהִים, וכנאמר (שם ב, כד) "וישמע אֱלֹהִים את נאקתם ויזכור אֱלֹהִים את בריתו". וכאשר שאל משה לה' ב"ה כיצד להנהיגם בדרכי השגת הדעת עד שיכירו וידעו ממנו יתברך, השיבו ה' ב"ה שיאמר להם 'אֱלֹהִים שלחני אליכם', שיגלה להם את תכלית ושלמות הגילוי הנרמז בשם אֱלֹהִים, שהוא מה שנאמר 'אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אֱלֹהִים', שאינו בסדר השתלשלות ובסדר והדרגה, כי בזה מתגלית אֱלֹהֵתוּ יתברך בכל המדרגות כולם, ואינו גילוי של נס ושידוד הטבע באופן שתשאר איזו הסתרה, אלא הוא גילוי כבריאת מעשי שמים וארץ, שהכל בכדי שידעו הנבראים כולם שאין עוד מלבדו יתברך ויתעלה.

ד

ודרך ההתבוננות והדבקות שבשם אֱלֹהִים היא, שכאשר נמצא האדם למטה למטה ובהסתרה גמורה, אינו יכול לעלות לכל גילוי אֱלֹהֵתוּ אלא מתוך המחשבה והדבקות בשם אֱלֹהִים, שרומז הוא לכך שאין שום טבע ומגבלות כלל, וגם אין לו לחשוב כלל מסדר של משפיע ומושפע או משקל חסד וגבורה. ולכך מלבד מה שהשיב השי"ת למשה על ששאל 'אמר לי מה שמו מה אומר אליהם' והשיבו בשם אֱלֹהִים אשר אֱלֹהִים, הנה הוסיף ואמר לו 'כה תאמר לבני ישראל אֱלֹהִים שלחני אליכם', ורמז בזה לישראל ששם זה מרמז הן על הראשית הן על האחרית, שאני ה' שהאציל וברא ויצר

א

הנה ענין הטבע הוא גילוי אֱלֹהֵתוּ, כי כל מה שברא הקב"ה בראו בכדי שיכירו וידעו מאמיתת מציאותו והנהגתו והשגחתו, וכן הוא ענין טבע הבריאה שתכליתו הוא גילוי אֱלֹהֵתוּ יתברך, וכנרמז בזה ש'הטבע' עולה כמנין 'אֱלֹהִים' כמו שכתב הרמ"ק בפרדס רמונים (שער ז, ד).

וגילוי זה נעוץ ומושרש ביום השבת קודש, כי כנגד מה שנאמר מלאכת שמים וארץ 'בראשית ברא אֱלֹהִים את השמים ואת הארץ', שברא אותם הקב"ה מצד השם 'אֱלֹהִים', בדרכי הטבע וסדר השתלשלות היסודות אש מים רוח ועפר, בדומם צומח חי ומדבר, הנה כאשר בא ליום השבת נאמר (בראשית ב, ב) "ויכל אֱלֹהִים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה", כי ביום זה ציוה הקב"ה על שביית ל"ט המלאכות שמצד הטבע, שמתוך כך יכירו וידעו בני העולם שאין פועלים היסודות מכח התחתונים והנבראים, אלא נפעלים הם תמיד מתוך גילוי אֱלֹהֵתוּ יתברך מן העליונים, וכאשר תיפסק התהוותם וחיותם ממנו יתברך ישוּבו להיות לאין ואפס ויתבטל קיומם.

ב

והנה שם 'אֱלֹהִים' מורה הוא על מידת המלכות, מפני שבה יש לכל ענין של גילוי והסתרה, וכמידת המלך שאינו נגלה אלא לעיתים. אמנם הנהגת המלך אינה תלויה בגילוי או הסתרתו, כי גם כאשר אינו נגלה נודע וידוע הוא שכל אשר נעשה תלוי בגזירתו ובהשגחתו, וכך הוא מהות מידת המלכות, שבה ועל ידה מונהג הכל, אלא שכאשר גובר בה צד הדין מתמעט בה הגילוי אל התחתונים, וכאשר מתמתק הדין ויש בה התרצות וקורת רוח יש בה גילוי אֱלֹהֵתוּ אל התחתונים, וכענין שנאמר במטה (שמות יז, ט) "ומטה אֱלֹהִים בידו", כי על ידו נעשו האותות והמופתים שהם גילוי אֱלֹהֵתוּ יתברך אל התחתונים מתוך השליטה בטבע.

וענין שידוד הטבע הוא גילוי אמיתת מציאותו יתברך בכל מידת המלכות שהיא ענין הטבע, וכמו שנאמר (שמות ת, יח) "והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן... למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", 'בקרב הארץ' היינו בקרב מידת המלכות ושם אֱלֹהִים הרומז להטבע, שעל ידי המופת יתגלה שהטבע עומד ותלוי ומונהג ומושגח תמיד על ידו יתברך, וכמלך המתגלה להזכיר שהכל בגזירתו והנהגתו, והוא בעל הבירה המשגיח 'בקרב הארץ', והכל מונהג כמידותיו יתברך מצד משקל החסד והגבורה. וזהו כל מעשה יציאת מצרים שעל ידו נתחדשים ובאים כל מעשה בראשית לתכליתם, כי מתוך גילוי האֱלֹהֵתוּ ודרכי האמונה שנעשו בו ועל ידו, שבים כל הנבראים אל השורש לזכור להשיב את הדעת אל ההתחלה והראשית, אל הגילוי אֱלֹהֵתוּ המוחלט וגילוי אֱלֹהֵתוּ יתברך בכל העולמות, כאשר היה נגלה במעשה בראשית שכל הטבע

ועשה לכל המידות וסדר ההנהגה וכל הנבראים, 'אני הוא ראשון' לכל סדרי ההנהגה, 'ואני' הוא 'אחרון', שאין דבר המסתיר ומגביל מלפני, ולכן אין לכם לחשוב מכל צד של מגבלה והסתרה כלל, כי הכל הוא אֵלֵהוּת. כי בכדי שיבואו להיות נגאלים מתוך גילוי זה ביקש הקב"ה שיהיו מכירים בכך שהוא יתברך בעצמו מתגלה אליהם בדרך הנהגה זו שהכל הוא גילוי אֵלֵהוּת, ומשמעות הדבר, שכל טבע הקיים לעיניהם, וכל סדר הנהגה שיחשבו ממנו, יהיה בעיניהם לגילוי אֵלֵהוּת, כי מצידו יתברך אין הסתרה כלל, ותלוי הכל בהם, כפי שיתנו הם את פניהם אליו מידה כנגד מידה, מתוך שלא יחשבו מכל צד הסתרה כלל ויהיה בעיניהם הכל לגילוי אֵלֵהוּת, והטבע עצמו לא יהיה בעיניהם כמונע כלל, אלא ידעו ויכירו שהוא הוא הגילוי של ה' ב"ה אליהם.

שרצה הקב"ה ללמד לישראל, שכפי שהנהיגם ביציאת מצרים מתוך תוקף שידוד המערכות שבעשרת המכות, ובזה נוכחו וידעו שהוא השליט על הטבע כרצונו, כן בכל גילוי האהבה שירצה הוא יתברך להתגלות אליהם יהיה הכל על ידי הטבע עצמו, שיראה להם איך שכל הטבע הוא עצמו גילוי אֵלֵהוּת יתברך וכחומר ביד היוצר. וכך עלו ונתעלו ישראל בדרך גילוי זה, עד שעלתה מלכות אל הכתר בגילוי ביום מתן תורה, והראה להם הקב"ה גילוי שכינה מתוך לבושי הטבע, וכנאמר אז (בדברים ד, יא) "וההר בוער באש עד לב השמים חושך ענן וערפל", שאש ענן וערפל רומזים למידותיו יתברך חסד גבורה ותפארת כמובא בתיקוניו זוהר חדש (בדף קטו ע"א), וכנאמר בתהלים (יח, יב) "ששת חושך סתרו", וכן נאמר שם עוד (צז, ב) "ענן וערפל סביבו".

ה

וכל הגילוי שביציאת מצרים היה מצד שורש הגילוי שבמעשי בראשית, כי הנה בכל גילוי ובכל עליה אשר תהיה מוכרח שיבוא הדבר תחילה אל מקומו בשורשו, וכך בכדי שתהיה המלכות עולה ומתגלה בשם אֵלֵהים לעיני כל הנבראים צריכה היתה לעלות אל שורשה בכתר העליון ובשם אֵלֵהים, כדוגמת מעשה בראשית שעלתה אז המלכות עד הכתר, ורק מפני שנשתרשה המלכות תחילה בכתר העליון במעשי בראשית, היתה יכולה ביציאת מצרים לשוב ולעלות אל הכתר.

כי עוד קודם ראשית גילוי מחשבתו של הקב"ה במעשה בראשית עלתה שורש המלכות אל מקום הכתר, וזהו מפני שכל דבר מוכרח להתהוות ולהתהלך בדרך הטבע, היינו בסדר השתלשלות, וכענין שכתוב (בראשית ג, יט) "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", ואמר על כך רבי אלעזר בזוהר צו (בדף לד ע"ב) ששב האדם אל העפר מפני ששורשו במידת המלכות הנרמזת בעפר, וכמובא בתיקוניו² (בתיקון ע, בדף קלב ע"א), והנה יסוד העפר הוא יסוד התחתון ביותר הנרמז בנקודה העשירית, וכמובא בזוהר פנחס (בדף רמד ע"א) שהיא בסוד קרבן המנחה שמידתה "עשירית האיפה" (ויקרא ה, יא), שהיא המידה העשירית הנרמזת בשם אֵלֵהים. ובכדי שתהיה בה מענין הגילוי אל הנבראים, צריכה המלכות שהיא העשירית והאחרונה לעלות לשורשה שבכתר, בסוד 'אני הוא ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אֵלֵהים'.

ו

והנה יסוד העפר אינו פועל דבר מצד עצמו, וכל אשר מצמיח העפר הינו מכח המים ומכח החמה וכח הרוח, והם יסודות אמ"ש (אור מים ואש), וכך גם מידת המלכות אינה פועלת דבר מצד עצמה, אלא מכח המידות העליונות ממנה כהחמד הרומז למים, והגבורה הרומזת לאש, והתפארת הרומזת לרוח. ואלו המידות נקראות אימות כמובא בספר היצירה (ב, א), אמנם לאחר שנתגלה ענין הצמיחה וענין הלידה, נקראות המידות אבות, כי האבות הם שתקנו וגילו במלכות את אלו המידות, אברהם גילה והאיר למידת החסד, יצחק לגבורה ויעקב לתפארת, ולכן לאחר גילוי התיקון נקראים אלו היסודות 'אבות', וכמובא בבראשית רבה (מז, י) שהאבות הן המרכבה, ולכן נקראים האבות שוכני עפר, כמובא במדרש הנעלם שבזוהר וירא (בדף קיג ע"ב) שעליהם נאמר בישעיה (כו, יט) "הקיצו ורננו שוכני עפר".

וטבע הנהגת מידת המלכות שאינה פועלת דבר מכח עצמה הוא לשם כוונת הבורא שתהיה כל התנהגותה ותהלוכותיה של מידת המלכות עומדות תלויות במידות העליונות ממנה, ועיקר הכוונה בזה הוא שיאירו בה המידות מכח זכות מעשה התחתונים, היינו מכח זכות עסק התורה ומעשה המצוות, ולכן כאשר באו האבות אברהם יצחק ויעקב דבקו במידותיו של הבורא ב"ה בחסד בגבורה ובתפארת, ובזה עוררו את המידות העליונות להאיר ולהתגלות במלכות.

וכל שלא האירו אלו המידות במלכות, היתה המלכות מוציאה לכל פרטי

הבריאה הנתונים והמושרשים בה ללא גילוי של המידות העליונות ממנה, וכענין העפר שכאשר ניתן בו הזרע מוציא הוא לכל הפרטים הטמונים והמסוגלים לצמוח מתוכו, אך ללא גילוי ודעת לנבראים שנעשה זה הזרע מכח יסודות אמ"ש, ובלא גילוי וראיית הנבראים שכח המצמיח ומעלה ומברר לזרע זה גם הוא מכח אלו היסודות הגבוהים ונעלים ממנו.

ז

והנה בראשית מעשה בראשית נתן הקב"ה בשורש המלכות את כל פרטי השתלשלות הנבראים הזמן והמקום אשר יהיה ממעשה בראשית עד תיקון העולמות בכל פרטי הבריאה בהנהגת התורה וישראל לדור דור כאשר יתגלה ויתקון בתחיית המתים והתיקון השלם, והוא משמעות מטבע הלשון המובא בספרי הקדמונים 'כאשר עלה ברצונו יתברך לברוא העולם', שתיכף כאשר עלה ברצונו לברוא העולם עלה שורש לכל העולמות והנבראים וכל פרטיהם, ונעשה אז שורש לכל הנהגת הנבראים בכל תהלוכותיהם שבכל שית אלפי שנין.

והנה לעולם ימשך השפע הנצרך לקיום העולם, והוא נקרא בזוהר אחרי (בדף סה ע"ב) 'תרין רעין דלא מתפרשין', והוא גילוי אֵלֵהוּת רק בראשית ההשפעה, והוא דוגמת אב ואם, כי הוא גילוי שמתוך שְׁקִימָה הַבֵּן, על כרחך שיש לו שורש כמותו שהוא אביו ואימו, ולכן נקראים הם תרי רעין דלא מתפרשים - 'אב ואם'. אמנם בהם ועל ידם אין מתגלה שמהות הנבראים נעשים ומתהווים בכל רגע על ידי הבורא, כענין שאין הבן מתהווה בכל רגע על ידי אביו ואימו, וכך גם כאשר אין גילוי אֵלֵהוּת בעולם מלבד יחוד זה, יוכל האדם להשיג באמיתות מציאות הבורא ב"ה והנהגתו.

וכך כאשר בא אברהם היה חותר להשיג בשכלו שיש שורש לנבראים כולם, ובזה היה הוא בסוד 'גר' שהוא כנגד הג' היינו ג' ראשונות, שהם דעת חכמה ובינה, כי נולד בו דעת אמת על השורש לכל המציאות. אמנם מלבד זאת היה מגלה אברהם איך שהשי"ת מגלה ומשפיע את טובו ומידת חסדו תמיד אצל כל נברא ונברא בכל יום ורגע תמיד, להחיותו ולזונו ולשומרו ולהנהיגו בכל ענין פרטי תיקונו וענינו, ובזה גילה אברהם את מידת החסד, וכן גילו יצחק ויעקב את מידות הגבורה והתפארת שיהיו גם הם בגילוי. וכל זה הוא נקרא 'גילוי', מפני שהוא השגת אֵלֵהוּת שמתגלה הבורא אל הנברא, ולכן נתגלה הקב"ה אל האבות, כי גילוי אלו המידות מראות על גילוי האֵלֵהוּת.

ח

ובכל זה נתגלה ונתפשט אור גילוי אֵלֵהוּת יתברך בעיקר קומת האדם השלם, ובזה הורידו האבות את השכינה מדרגה לדרגה, עד עיקר קומת האדם שהם הידים והגוף. כי בתחילה היה זה בחכמה ובינה בלבד, בסוד ג'ר כאמור, העולה כמנין אב"ר מאברם, ואז תיקנו והמשיכו האבות את גילוי המידות חסד גבורה ותפארת על המלכות, שגילו אֵלֵהוּת יתברך בכל אלו המדרגות ומיתקו לכל הדינים באלו המדרגות. וגם בזה כל גילוי אֵלֵהוּת היה אז במדרגת עיבור, שהוא נסתר מעין כל, כי כל מה שגילו בזה היה בפנימיות ובשורשים בעולם גדול, והם שורש לכל סדר ההנהגה וגילויי השכינה, וכענין שאמר רבי יהושע דסכנין בתנחומא (לך לך ט) שכל מה שאירע לאבות אירע לבנים, אך כאשר נגלה זאת בענין הלידה, היה זה בגילוי עצום ונורא, שהוא גילוי התורה בקול השי"ת בהר סיני שהיה מחסד גבורה ותפארת, ובסוד הקול היוצא מתוך יסודות מים אויר ואש, כמובא בזוהר יתרו (בדף פא ע"ב).

ולכן בהיות ישראל במצרים לא נמשך גילוי אֵלֵהוּת למטה בארץ כענין 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ', כי לזה היה צריך שיאירו ויתמתקו הדינים גם במדרגת הרגלים, וכענין שכתוב (ישעיה סו, א) "והארץ הדום רגלי", היינו שבכדי שיהיה גילוי אֵלֵהוּת 'בקרב הארץ' צריך למיתוק הדין במקום הרגלין, ובזה תבוא הדעת לכדי לידה וגילוי, כענין שנעשה בגילויי השכינה ובירור הנשמות ביציאת מצרים כמובא בדברי רבנו האר"י בליקוטי תורה (פ' שמות), וכמו שדרשו במכילתא (בא מס' דפסחא ה) ובשמות רבה (ג, ג) על יציאת מצרים מה שכתוב (יחזקאל סו, י) "ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי", שלכן אמרו במסכת סוטה (בדף יא ע"ב) ובשמות רבה (א, יד) שבשעה שכורעת ללדת ירותיה מצטננות, כי נמתק הדין ונשקטים הדמים מחממותן ובזה באה לכדי לידה, וכך הוא בענין גילוי ולידת הדעת, שנעשים הטבע וכל הבריאה כולה ראויים לכדי גילוי אֵלֵהוּת, שנעשה הדבר תחילה על ידי מיתוק הדין במדרגת הרגלין.

ועיקר זריזות האדם הוא על לחם חוקו ועל מזונותיו, ובכח זכות השתדלות האדם בזריזות הרגלים, הרומזים לנצח והוד, שהם כנגד יסודות המים והאש כאמור, מעורר האדם את השפעת המטר מה'שמים' שהם 'אש ומים' כמו שדרש רב בבראשית רבה (ד, ט), כי אדם חורש וזורע בזריזות בזמן החרישה והזריעה, ומכח השתדלותו בעבודת האדמה מוריד לו הקב"ה מטר להצמיח האדמה, וכמו שכתוב (בראשית ב, ה) "כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה". וכן הוא כל דרך השתדלות האדם לפרנסתו והצטרפויותיו, שצריך שיהיה הדבר מתוך משקל מידות החסד והגבורה, בכדי לעורר לאלו המידות העליונות להשפיע לו כדוגמתם.

יב

והנה כאשר יצאו ממצרים סיבב הקב"ה שלא עשו להם השתדלות לצידה לדרך, כי רצה הקב"ה לגלות להם שהוא יתברך הוא הפועל לכל המידות ולכל ההשפעות, וכן הוא פעולתו יתברך ביסודות האש וה'מים' הרומזים ל'שמים', שהם מקור ההשפעה, וכפי שהמטיר להם לאחר מכן את המזון מן השמים, כמו שכתוב (שמות טו, ד) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים". וזהו בכדי לבטל דרך השתדלותם בזריזות אחר המזון, כי במדרגתם שהיו אז לא היו צריכים לעורר מכוחם את אלו היסודות, אלא שהיו צריכים ליתן את כל זריזותם ליצא תיכף ממקום זוהמת המצרים.

וכן הוא בעסק אפיית המצות בצאתם ממצרים, שהקמח הוא תולדת יסוד העפר, ונעשה ללחם על ידי ה'מים' וה'אש', וגם בזה צריכים היו להמעיט וליתן בהם מים במשורה עד שלא יתפח, ולהוציאם בזריזות מן האש, באופן שלא תהיה השתדלותם באלו היסודות, אלא יתנו את כל עיניהם על היסודות שלמעלה מהם, שהם השמים, היינו כח השפעת אלו המידות מלמעלה, ובוזה יהיו בסוד העפר וישוכו לשורשם. ונרמז הדבר בסמיכות הכתובים (בראשית ג, ט) "בזעת אפיק תאכל לחם - עד שובך אל האדמה אשר לוקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב", שכל הטורח על המזון הוא עד שישוב ליסוד העפר ויהיה כמידת המלכות.

ומתוך כך באו ישראל לדעת שכל מידות ההנהגה מיוחדות באין סוף ב"ה, והוא המושל בהם בכל פרטי הנהגותיהם, ואף הנהגת השמים הם בביטול גמור מלפני הבורא ב"ה, שה'שמים' בעצמם יראים מפניו יתברך. ולכך נקטו חכמים בלשון 'יראת שמים', כי השמים עצמם יראים מפניו יתברך, וכאשר עמדו רופפים מפני לחותם ביום הראשון, כמו שכתוב (איוב כ, יא) "עמודי שמים ירופפו", עמד הקב"ה ביום השני וחיזקם באומרו 'הי רקיע', ומאו עומדים ויראים הם מדיבורו יתברך ועומדים קרושים, וכל זה מרמז לכל הנהגת הבריאה שהיא על ידי מידות החסד והגבורה, ומיוחדים המידות בו יתברך באופן שאין דבר נעלם ונסתר ממנו, וכל נוהג בעולם שיהיה על ידם הוא מתוך שמיוחדים הם באורו יתברך והוא המנהיגם.

יג

וכאשר זכו ישראל בצאתם ממצרים לאכול המצה, שהוא תיקון הרגלים, מתוך שהיו ממעטים בה לאלו היסודות, נעשו כמידת המלכות ובסוד העפר שפועל בה הוא יתברך בכל מידותיו, ובוזה יכלו להמשיך בה ועל ידה את האות ו' הרומזת ליעקב וכלולה מחסד וגבורה, והיא הרומזת לקבלת התורה, שנעשתה ה'מצה' שציווה עליה השי"ת ל'מצוה' תמידית, וכמובא בזהר ויצא (בדף קנו ע"א) ש'מצה' עם ו' היא 'מצוה', ונעשה כל אכילתם קודש, ומתוך כך יכלו לבוא למדרגת אכילת המן ולחם מן השמים ממש, וכמובא בזהר בשלח (בדף סא ע"ב) שמתוך אכילת המצה עלו ונתעלו לכדי אכילת המן.

כי על ידי הניתוק מן החמץ נפרדו מדרכי העבודה זרה ומההשענות על מערכות הטבע והמזלות כמובא בזהר ויחי (בדף רכו ע"ב), שהוא ההשענות על הטבע בלא גילוי האלהות, שהוא סוד אלהים אחרים, וזכו על ידי אכילת המצה ונתעלו עוד יותר למדרגת לחם מן השמים ממש ולהיות כלי לקבלת התורה, שנגלתה אליהם אלהותו יתברך במדרגה גדולה במתן תורה כאמור, וכענין שנאמר בתהלים (יח, י) "ויט שמים וירד", עד שידעו בבירור שה' אלהים הוא בקרב הארץ, והכירו וידעו מהנהגת המלכות בהשגה שלימה ואמיתית.

כי האבות גילו את התורה כבר במדרגתם, כמו שאמרו במסכת קידושין (בדף פב ע"א) על מה שהעיד קוב"ה (בבראשית כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי", שהאבות בכל עבודתם גילוי את התורה וכל שרשי המצוות ופרטיהם, וכל מידותיהם וגילוי האלהות שבבחינותיהם נכללו כולם ביעקב, שהיתה מידתו כנגד האות ו' כמובא בזהר מקץ (בדף קצג ע"ב), ותחילה עסקו כל אחד לגלות האלהות כפי מידתו, כי בכדי שתתגלה התורה והאות ו' שכנגד מידת יעקב בכל ישראל היו צריכים לבוא לכדי גילוי אלהות במדרגתם, ולבסוף הוצרכו להיכלל במידת יעקב שכנגד הארץ כמובא שם בזהר מקץ (בדף קצג ע"ב), כי מפני ששורשם במלכות, שהיא המידה האחרונה כנגד מקום הרגלין, היו צריכים לגלות אלהות במדרגה זו, וכמידת יעקב.

יד

והנה אין עיקר מידת הזריזות נעוצה ברגלים אלא בזריזות המחשבה ותיקון הדעת, שהרי כבר נאמר (במשלי יט, ב) "גם בלא דעת נפש לא טוב, ואץ ברגלים חוטא", והוא מדרגת הכהנים שזריזים הם כמובא במסכת שבת (בדף כ ע"א), שהוא ענין הזירוז במחשבה ושיקול הדבר בזהירות ובשום דעת, ומתוך כך יוכל גם להיות זריז ברגליו. כי ב' הרגלים הם כנגד מידות הנצח וההוד, ש'הוד' הוא כנגד יסוד האש וה'נצח' הוא כנגד יסוד המים, ואות הברית שביניהם הוא כנגד יסוד הרוח, והם שלשה רגלים הכלולים כולם בפסח, ולכך בשלשת הרגלים היו נחשבים כל ישראל כחברים הנזהרים בטהרה כמובא במסכת חגיגה (בדף כו ע"א). מתוך שהיו לוקחים אז למדרגת הרגלין והעלום וכללום בגילוי האלהות בבית המקדש. ומתוך כך היו זוכים לקרבת התורה ולגילוי התורה, כי התורה מגלה אלהות תמיד, אלא שלזה היו צריכים לבוא לכדי גילוי מידת המלכות בבית המקדש, בכדי לזכור בבעל הבירה שהכל בגזירתו והנהגתו, ובוזה היו זוכים וממשיכים את האות ו' והתורה שכנגד מידת יעקב והעפר, שתתגלה בו האלהות.

ולכן לא היו מקריבים חמץ בבית המקדש מלבד בקרבן התודה ושתי הלחם, כי בבית המקדש היו צריכים לזריזות הרגלין וזריזות המחשבה כמדרגת הכהנים כאמור, שהרי כלל הקרבנות תלויות בעיקר במחשבת הכהן, כמו שאמר רבי יוסי במשנה זכחים (ד, י) שתנאי בית דין הוא שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, וכמובא בזהר בשלח (בדף נב ע"א) שכל כהן שאינו יודע ליחד את השם הקדוש כראוי בהקרבת הקרבנות אין עבודתו עבודה.

וכך היתה דרך גילוי האלהות במצרים, שבכדי לזכות לזה היו צריכים ישראל לזרוז הרגלים וזירוז המחשבה, ובוזה זכו לגילוי שכינה במצרים כבבית המקדש, ובאו לגילוי האלהות ואותיות התורה שבכל מעשי שמים וארץ, כענין שכתוב (תהלים לג, ו) "בדבר ה' שמים נעשו", שהוא סופי תיבות 'מהרו' הנרמז כמה שאמר יוסף לאחיו (בבראשית מה, ט) "מהרו ועלו אל אבי", כי בכדי לשוב אל השורש תלוי הוא בזריזות וזהירות המחשבה, כמדרגת יוסף שהיה נקרא 'אברך' ודרשו על כך בבראשית רבה (ג, ג) שהיה 'אב' בחכמה'.

יז

והנה כל המכות במצרים היו לשם כוונה זו, שידעו ישראל מתוך כך שה' ב"ה הוא שמנהיג ומכוון לכל הארבעה יסודות הבריאה, וידעו ויכירו שכך הוא בכל ענין פעולת יסודות אמ"ש ביסוד העפר, היינו שבכל מידות ההנהגה במידת המלכות והשי"ת זהו 'בקרבת הארץ' והנהגת הטבע כאמור. ובכדי שיהיו מוכשרים להשגה זו היו צריכים להתעורר כנגד זה בשיעור גילוי אלו היסודות בדעתם, היינו להמעיט ולהקטין את כל פעולות מחשבתם מתוך החסדים והגבורות, והוא מיעוט פעולת המחשבה מכח יסוד המים ומכח יסוד האש.

כי הנה אמרו במסכת ברכות (בדף מ ע"א) שקנין דעת נעשית מתוך אכילת הדגן, שהרי אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן, ועיקר הדבר הוא הלחם, שמתוך מאכל האדם שעיקרו הוא לחם בא לכדי דעת, מפני שהלחם עשוי מדגן כמים הנאפים באש, ומרמז הדבר לשלושת היסודות אמ"ש, כי החיטה היא כנגד תולדת יסוד העפר, והיא איננה יכולה לבוא לכדי תכליתה אלא על ידי היסודות שלמעלה ממנה, שהם מידות

קחו חלק במפעל הקודש

המעונינים להצטרף למערך הרכזים ברחבי הארץ והעולם ולחלק מידי שבוע את גיליונות הקודש באזור המגורים וכן לתגובות הארות והקדשות בעניני העלון ניתן לפנות

076.5995991 או במייל: m.yam.shlomo@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל ניתן לפנות לכתובת: alonim.yanuka@gmail.com